

Сучасна українська мова

Тип	дисципліна професійної та практичної підготовки
Код	ОК-3
Семестр	1-й, 2-й, 3-й, 4-й, 5-й
Загальна кількість кредитів / годин	20 / 600
Форма контролю	письмовий екзамен (1-й, 2-й, 4-й, 5-й семестри) залік (3-й семестр)
Викладач	старший викладач кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури Митько Неля Андріївна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури Важенина Олена Григорівна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури Домрачева Ірина Романівна
Необхідні попередні та супутні освітні компоненти	Вступ до мовознавства, Прикладна лінгвістика, Іноземна мова, Історія української мови, Загальне мовознавство, Основи стилістичного редагування, Дискурсологія, Лінгвокультурологія
Місце у логіко-структурній схемі	ОК-3 Сучасна українська мова викладається на першому, другому, третьому році навчання
Форми навчання	лекції, практичні заняття, самостійна робота
Критерії оцінювання	поточний контроль – 60 балів, підсумковий контроль – 40 балів (1-й, 2-й, 4-й, 5-й семестри) підсумковий контроль – 100 балів (3-й семестр)
Мова викладання	українська

Зміст освітнього компонента

Вступ. Фонетика як наука про звукову сторону мови. Звук як одиниця фонетики. Фонетична транскрипція, її принципи. Фонема як одиниця мови. Голосні фонери, їх склад. Приголосні фонери, їх склад. Видозміни фонем у мовленнєвому потоці. Історичні чергування фонем української мови. Склад як одиниця фонетики. Наголос як одиниця фонетики. Інтонація як одиниця фонетики. Українська орфоепія. Графіка та орфографія української мови. Принципи української орфографії. Словниковий склад (лексика) – особливий рівень у системі мови. Слово, його значення, типи значень. Багатозначність слова (полісемія). Метафора і метонімія як способи семантичної деривації. Системні відношення в лексиці. Лексична омонімія в українській мові. Пароніми в українській мові. Синонімія як фундаментальний тип відношень мовних одиниць. Лексичні антоніми, їх визначення. Лексичні шари (пласти) української лексики з погляду її походження. Соціальна й територіальна диференціація лексики української мови. Науково-технічна й професійна термінологія. Динамічні потенції лексико-семантичної системи мови. Стилїстична диференціація лексики української мови. Лексикографія. Енциклопедичні й лінгвістичні словники. Типи лінгвістичних словників. Тлумачні словники української мови.

Морфеміка. Основні поняття морфеміки. Морфеміка як розділ науки про мову. Морфеміка та морфотактика. Основні одиниці морфеміки: морфема, морф, аломорф, варіант морфеми. Морфеми української мови та їхні ознаки. Багатозначність, омонімія, синонімія та антонімія морфем. Афіксоїди. Асемантичні морфеми. Класифікація морфем. Класифікація морфем за роллю в складі слова. Класифікація морфем за семантичною функцією. Класифікація морфем за наявністю звукового показника. Класифікація морфем за кількістю фонем. Класифікація морфем за здатністю сполучатися з іншими морфемами. Класифікація морфем за поширеністю. Історичні зміни у морфемній будові слова. Опрощення. Перерозклад. Ускладнення. Декореляція. Поділ слова на морфеми. Морфемний аналіз слова. Основа слова. Структурні типи основ. Основа словотвору. Граматична основа. Основа формотворення. Основа словозміни. Подільність основи. Морфемні структури слів. Поняття морфемної структури слова та її ознаки. Морфемні структури повнозначних частин мови. Словотвір. Основні поняття словотвору. Словотвір сучасної української літературної мови як об'єкт наукового вивчення і як розділ мовознавства. Місце словотвору в системі наук про мову. Основні поняття і терміни словотвору. Твірна основа (твірна база). Структурні різновиди твірних основ, словотворчі засоби. Способи словотвору. Непохідне і похідне слово. Словотвірна пара. Словотвірна парадигма. Словотвірний ланцюжок. Словотвірне значення. Словотвірне гніздо. Словотвірний тип. Словотвірна модель. Словотвірний розряд. Словотвірна категорія. Словотвірний клас. Способи словотвору. Морфологічний спосіб творення слів. Афіксальні та неафіксальні різновиди. Суфіксація. Префіксація. Префіксально-суфіксальний (конфіксальний) спосіб. Питання про флексивний спосіб творення слів. Постфіксація та її різновиди. Складання. Абревіація. Лексико-семантичний спосіб. Лексико-синтаксичний спосіб. Морфолого-синтаксичний спосіб. Словотвір різних частин мови. Продуктивні способи словотвору іменників. Продуктивні способи словотвору прикметників. Продуктивні способи словотвору числівників. Продуктивні способи словотвору займенників. Продуктивні способи словотвору прислівників. Продуктивні способи словотвору дієслів. Службові частини мови вторинного походження.

Морфологія як учення про граматичні класи слів (частини мови). Граматичне значення слова. Способи вираження граматичних значень. Граматична форма як засіб мовного вираження граматичного значення слова. Поняття граматичної категорії. Класифікація частин мови. Іменник. Визначення іменника як частини мови, його категоріальне значення. Лексико-граматичні розряди іменників: власні й загальні назви, конкретні (предметні й речовинні, збірні й одиничні) та абстрактні іменники. Граматичні особливості лексико-граматичних розрядів іменників. Категорія істот і неістот. Категорія роду іменників. Морфологічне, словотвірне, синтаксичне та лексичне вираження категорії роду іменників. Поділ іменників за родами. Іменники спільного роду. Родова диференціація невідмінюваних іменників. Значення категорії числа іменників. Однина, множина, двоїна іменників. Засоби вираження семантико-граматичного числа іменників. Граматичне число іменників: сингулятиви й плуративи. Відмінкова система сучасної української мови. Семантика морфологічних відмінкових грамем. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни. Тверда, м'яка та мішана групи іменників. Парадигматичні ознаки іменників I, II, III, IV відмін. Іменники поза відмінами. Відмінювані й невідмінювані абревіатури. Особливості відмінювання іменників тільки множинної форми (загальних множинних іменників, множинних топонімів). Прикметник. Загальна характеристика прикметника, прикметникове значення ознаки та засоби його вираження. Морфологічні ознаки прикметників. Синтаксичні функції прикметників. Лексико-граматичні розряди прикметників. Категорія ступеня вияву ознаки прикметників. Словозміна прикметників. Поділ прикметників на групи. Відмінкові форми прикметників твердої та м'якої груп. Особливості відмінювання прикметників із компонентом *-лиций*. Числівник. Широке й вузьке розуміння числівника як частини мови. Загальна характеристика числівника. Значеннєві розряди числівників: означено-кількісні (власне кількісні, збірні, дробові),

неозначено-кількісні, порядкові числівники. Структурні розряди числівників. Морфологічні категорії числівників. Сполучуваність числівників із іменниками. Словозміна числівників. Особливості наголошування числівників при словозміні. Займенник. Загальна характеристика займенника. Морфологічні категорії займенників. Синтаксичні властивості займенників. Значеннєві розряди займенників. Функції займенників. Класифікація займенників за співвідношенням із іншими частинами мови. Відмінювання займенників. Історія формування займенників.

Дієслово. Основні граматичні категорії та форми дієслова. Інфінітив. Категорія часу. Утворення форм теперішнього, минулого, давноминулого й майбутнього часів (із історичним поясненням). Категорія особи. Безособові дієслова. Категорія способу. Утворення форм умовного й наказового способів. Категорія виду. Значення категорії виду дієслова. Дієслова доконаного виду, їхні групи. Дієслова недоконаного виду, їхні групи. Видові пари дієслів. Одно- і двовидові дієслова. Категорія стану дієслова. Перехідність, засоби її вираження. Стани дієслова: активний, зворотно-середній, пасивний. Дієслова, яким не властива категорія стану. Категорія числа і роду в дієслівних формах. Дієслова I та II дієвідміни й атематичні дієслова. Утворення дієслівних форм від основи теперішнього часу та від основи інфінітива. Дієприкметник як проміжний розряд між дієсловом і прикметником. Активні й пасивні дієприкметники та їхнє утворення. Безособові форми дієприкметникового походження на *-но*, *-то* та їхня синтаксична роль. Дієприслівник як проміжний розряд між дієсловом і прислівником. Утворення дієприслівників. Прислівник. Морфологічні ознаки прислівників та їхня синтаксична роль. Групи прислівників за значенням. Безособово-предикативні слова (слова категорії стану). Модальні слова. Групи за значенням і вживанням. Службові частини мови. Морфемний склад прийменників. Значення та вживання прийменників. Основні значення прийменникових конструкцій. Сполучник. Частки, функція часток у мові. Вигук. Типи вигуків за значенням і вживанням. Розряди вигуків за походженням. Звуконаслідувальні слова. Предмет і завдання синтаксису, зв'язок синтаксису з іншими науками. Фундаментальні поняття синтаксису. Рівні синтаксису. Синтаксичні одиниці, їхні основні ознаки та принципи виділення. Типологія синтаксичних зв'язків. Типологія семантико-синтаксичних відношень. Синтаксис словосполучення: структура, відношення, зв'язки. Речення як синтаксична одиниця. Проблема визначення речення. Основні ознаки речення. Структурна схема речення. Поняття валентності в граматиці. Актуальне членування речення, засоби його вираження. Синтаксичні категорії речення. З історії вчення про формально-граматичний рівень простого речення. Граматична основа простого двоскладного речення. Поняття про двоскладне речення, вираження предикативності в ньому. Історія та сучасний стан учення про головні члени речення. Способи вираження простого підмета в сучасній українській мові. Різновиди складеного підмета. Способи вираження простого присудка. Структурно-семантичні характеристики складного (подвійного) присудка. Структурно-семантичні характеристики складеного іменного присудка. Способи вираження складеного дієслівного присудка. Історія та сучасний стан учення про другорядні члени речення. Нове вчення про другорядні члени речення. Односкладні речення в граматичній системі української мови. Еквіваленти речення (комунікати, нечленовані речення, слова-речення). Історія вивчення неповних речень. Структурно-семантичні характеристики неповних речень. Семантико-синтаксичний аспект простого речення. Семантика речення як об'єкт синтаксису. Комунікативний аспект простого речення. Речення як комунікативна одиниця, його зумовленість конситуацією. Парадигма речення. Прагматичні типи речень.

Теорія простого неелементарного речення: формальний і семантичний ряд. Поняття про синтаксичне ускладнення простого речення. Типи формального ускладнення простого речення: речення з однорідними членами; способи вираження означення та їхні відмінності від неоднорідних; узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами; синтаксична роль узагальнювальних слів і словосполучень. Теорія напівпредикативності, опосередкованості. Речення з відокремленими членами; поняття про відокремлення;

основні умови відокремлення другорядних членів речення. Теорія вставності і вставленості, опосередкованості. Вставні слова і словосполучення. Поняття про складне речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків тощо. Поняття про складносурядне речення, його структура та місце в системі мови. Смыслові відношення між частинами складносурядного речення: єднальні, зіставні, протиставні, обмежувальні, приєднувальні, пояснювальні, розділові й градаційні. Поняття про складнопідрядне речення. Засоби організації складнопідрядного речення як цілісної структури: функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні, їхня синонімічність та омонімічність. Питання про принципи класифікації складнопідрядних речень у лінгвістичній літературі. Формально-граматичний принцип класифікації складнопідрядних речень. Логіко-граматичний принцип класифікації складнопідрядних речень. Структурно-семантичний принцип класифікації складнопідрядних речень. Складнопідрядне речення з кількома підрядними. Складнопідрядні речення змішаного типу. Синтаксис складного безсполучникового речення і складного синтаксичного цілого. Українська пунктуація: принципи і функції. Структурний, семантичний, інтонаційний і функційний принципи. Текст: рівні, одиниці, категорії. Текст. Граматичні категорії тексту. Період. Складне синтаксичне ціле: структура. Абзац. Період в українській мові. Пряма, непряма і невластива-пряма мова. Нові явища в синтаксисі. Актуальні процеси в сучасному синтаксисі: закономірності парцелювання, сегментації, синтаксичного паралелізму, синтаксичного повтору та ін.

Програмні результати навчання, визначені в освітньо-професійній програмі:

ПРН-2	Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.
ПРН-3	Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.
ПРН-8	Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.
ПРН-9	Характеризувати діалектні та соціальні різновиди мови, що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію.
ПРН-10	Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.
ПРН-12	Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.
ПРН-15	Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.
ПРН-17	Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та / або навчання.